

Aan de “lopende band” smartphonegebruik in het verkeer bestrijden met De Campagnefabriek Een lesprogramma voor jongeren van 12 t/m 15 jaar

Kim Ruijs XTNT Experts in Traffic and Transport

Samenvatting

Smartphonegebruik in het verkeer neemt de laatste jaren steeds toe. Niet alleen in de auto, maar ook op de fiets. Met name jongeren maken veel gebruik van de smartphone op de fiets. Sociale normen, nieuwsgierigheid en risicoperceptie blijken een belangrijke rol te spelen bij het smartphonegebruik in het verkeer van deze doelgroep. Als reactie hierop is het lesprogramma De Campagnefabriek ontwikkeld. Door jongeren zelf een campagne te laten bedenken om smartphonegebruik in het verkeer tegen te laten gaan, overtuigen ze zichzelf van de gevaren en vormen ze een negatieve attitude richting smartphonegebruik in het verkeer: een belangrijke stap richting gedragsverandering.

Inleiding

Whatsappen, mailen, bellen, facebooken, tweeten en sms'en in het verkeer zorgen jaarlijks voor enkele tientallen doden. Wie op de snelweg een bericht op zijn telefoon leest en daarop reageert, heeft over een lengte van ruim 3 voetbalvelden geen aandacht voor de weg.

In 2002 werd in Nederland het verbod ingesteld op het niet-handsfree bellen in een voertuig. Het verbod op handheld bellen heeft echter niet of nauwelijks geleid tot een afname van het gebruik van de telefoon in het verkeer. Iedereen weet dat het niet mag, en de meeste mensen zijn het hiermee ook eens. Toch blijkt dat een groot deel van de automobilisten de smartphone onderweg gebruikt. Uit cijfers komt naar voren dat er ruim 8 miljoen Nederlanders een smartphone hebben en dat de helft daarvan de smartphone onderweg gebruikt [1].

Vanuit de overheid zijn verschillende maatregelen geïnitieerd om smartphonegebruik in het verkeer tegen te gaan. Zo richtte het Rijk de campagne 'Aandacht in het verkeer' ("*appen doe je op een P*") op waarmee de oproep werd gedaan om een parkeerplek of andere veilige plek op de zoeken als je onderweg je smartphone wilt gebruiken. Momenteel wordt de campagne 'Onderweg ben ik offline' ingezet om smartphonegebruik in het verkeer tegen te gaan.

Opvallend is dat beide campagnes zich met name richten op gemotoriseerd verkeer. Naast in de auto, komt smartphonegebruik op de fiets echter ook in toenemende mate voor. Met name jongeren blijken vaak gebruik te maken van de smartphone op de fiets. Uit onderzoek van TeamAlert en AllSecur uit 2014 blijkt dat driekwart van de Nederlandse jongeren een smartphone tijdens het fietsen gebruikt [2]. De politie heeft ook aangegeven smartphonegebruik op de fiets door jongeren veel tegen te komen. Smartphonegebruik op de fiets is echter wettelijk niet verboden waardoor het lastig is voor de politie om in te grijpen.

Als gevolg hiervan hebben de Stadsregio Amsterdam (hierna SRA) en politie Zaanstreek XTNT gevraagd om een regionale interventie te ontwikkelen. Het doel van de interventie was als volgt:

Reduceren van smartphonegebruik op de fiets bij jongeren van 12 t/m 15 jaar uit het gebied Zaanstreek Waterland tijdens het woon-schoolverkeer.

Bij het ontwikkelen van de interventie is samenwerking gezocht met TeamAlert en de School Begeleiding Zaanstreek Waterland (hierna SBZW). Deze samenwerking heeft geleid tot de ontwikkeling van het lesprogramma 'De Campagnefabriek'.

De weg naar een effectief lesprogramma

Om een goed beeld te krijgen van de doelgroep (12 t/m 15 jarigen) en de achterliggende redenen voor het smartphonegebruik op de fiets is er allereerst een online deskstudie uitgevoerd. Specifieke informatie over smartphonegebruik van jongeren op de fiets bleek erg schaars. Aanvullend op de deskstudie is daarom onderzoek uitgevoerd in de vorm van een vragenlijst bij 200 scholieren uit de eerste, tweede en derde klassen van verschillende middelbare scholen. De uitkomsten hiervan zijn gebruikt bij het formuleren van de uitgangspunten van het lesprogramma.

Huidige gedrag van de doelgroep

Uit de vragenlijst blijkt dat de telefoon veelvuldig door jongeren op de fiets wordt gebruikt (ondanks dat het door de meeste jongeren gevaarlijk wordt gevonden). Daarnaast blijkt dat jongeren die de telefoon tijdens het fietsen gebruiken, vooral contact hebben met hun vrienden. Verder lijkt smartphonegebruik op de fiets vooral aangewakkerd te worden door anderen. Ongeveer een derde van de scholieren geeft aan dat ze de telefoon op de fiets gebruiken doordat ze gebeld worden of een bericht krijgen. De telefoon wordt overigens vooral door jongeren op de fiets gebruikt om muziek te luisteren en berichten te versturen.

Achterliggende oorzaken voor smartphonegebruik op de fiets

Op basis van de deskstudie en vragenlijstonderzoek lijken er drie factoren een belangrijke rol te spelen bij het telefoongebruik op de fiets bij jongeren, namelijk:

1. Sociale invloeden (normen)

Uit onderzoek van het SWOV kwam naar voren dat het apparatuurgebruik van jongeren van 13-14 jaar nauwelijks wordt beïnvloed door leraren of ouders, maar wel door groepsnormen. Dit komt doordat zij in deze levensfase gevoelig zijn voor groepsdruk en zich afzetten tegen gezag [3]. De resultaten van het vragenlijstonderzoek ondersteunen de rol van groepsnormen bij het telefoongebruik op de fiets. Daaruit kwam naar voren dat hoe meer vrienden iemand heeft die de telefoon fietsend gebruiken, hoe meer de persoon zelf de telefoon tijdens het fietsen gebruikt. Daarnaast lijkt er ook een verband te zijn tussen het telefoongebruik van vrienden en het feit of iemand het gebruiken van de telefoon op de fiets gevaarlijk vindt. Jongeren die smartphonegebruik op de fiets niet gevaarlijk vinden, hebben meer vrienden die de telefoon op de fiets gebruiken.

2. Nieuwsgierigheid

Het telefoongebruik op de fiets lijkt samen te hangen met de mate waarin iemand nieuwsgierig is. Hierbij geldt dat hoe vaker men de telefoon gebruikt, hoe lastiger ze het vinden om het telefoongeluid te negeren omdat ze te nieuwsgierig zijn. Van de jongeren die zeggen vaak gebruik te maken van de telefoon tijdens het fietsen zegt 61% niet in staat te zijn om het telefoongeluid te negeren omdat ze te nieuwsgierig zijn.

Het zijn overigens vooral jongeren die hun telefoon tijdens het fietsen gebruiken om muziek te luisteren die het lastig vinden om het telefoongeluid te negeren. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat jongeren die muziek luisteren via hun oordopjes horen dat ze een bericht krijgen. Jongeren die op de fiets geen muziek luisteren worden omringd door omgevingsgeluid waardoor ze het telefoongeluid niet horen en minder in de verleiding komen om op hun telefoon te kijken.

3. Risicoperceptie:

Uit het onderzoek blijkt dat er samenhang is tussen de mate waarin men de telefoon op de fiets gebruikt en het feit of iemand smartphonegebruik op de fiets gevaarlijk vindt. Hierbij geldt dat hoe gevaarlijker iemand telefoongebruik op de fiets vindt, hoe minder de telefoon op de fiets wordt gebruikt.

De Campagnefabriek

Veel organisaties en instellingen zien het belang in van preventie. Allemaal willen ze zo vroeg mogelijk ingrijpen om ongewenst gedrag te voorkomen, met als gevolg dat jongeren vaak overladen worden met (informatieve) campagnes. Deze overload heeft ervoor gezorgd dat jongeren weerstand hiertegen hebben opgebouwd, waardoor het lastig is om een nieuwe boodschap te laten doordringen.

Verder kwam uit de deskstudie naar voren dat het apparatuurgebruik van jongeren van 13-14 jaar nauwelijks wordt beïnvloed door leraren of ouders omdat ze zich in deze levensfase afzetten tegen gezag.

Deze twee uitkomsten hebben tot de beslissing geleid om jongeren niet nogmaals te bestoken met een campagne, maar om de jongeren zelf aan de slag te zetten. De opzet van De Campagnefabriek is daarom gebaseerd op onbewuste gedragsbeïnvloeding, specifiek op 'self-persuasion'.

Tijdens het lesprogramma wordt het gesprek aangegaan met leerlingen over smartphonegebruik in het verkeer. Vervolgens gaan groepen leerlingen in competitief verband met elkaar de strijd aan om de beste campagne te ontwikkelen om smartphonegebruik in het verkeer tegen te gaan. Na afloop van het lesprogramma worden de campagnes aan een jury gepresenteerd en wordt de beste campagne gekozen. Het campagnemateriaal van de winnende campagne wordt daadwerkelijk geproduceerd zodat de leerlingen hiermee op hun school campagne kunnen voeren.

Het ontwikkelen van de campagne zorgt ervoor dat leerlingen over de gevaren van smartphonegebruik in het verkeer nadenken. Ze overtuigen zichzelf hierdoor van de negatieve gevolgen waardoor een negatieve attitude richting smartphonegebruik in het verkeer ontstaat. Als de leerlingen vervolgens met het door hun ontwikkelde campagnemateriaal campagne gaan voeren, wordt deze negatieve attitude versterkt.

Eerste reacties op het lesprogramma

Om inzicht te krijgen in de kwaliteit van de opzet en uitvoering van het lesprogramma is tijdens een pilot een procesevaluatie uitgevoerd. De uitkomst hiervan was erg positief. Leerlingen gaven gemiddeld een 7,8 voor het project en vonden het project nuttig, leerzaam en leuk. Daarnaast gaf 45% aan dat het lesprogramma ze aan het denken heeft gezet over smartphonegebruik in het verkeer.

Door de positieve reacties heeft de SRA besloten om het lesprogramma definitief in de markt te zetten. Inmiddels is er een draaiboek opgesteld zodat uitvoerende partijen het programma

zelfstandig kunnen uitvoeren. Daarnaast zal het lesprogramma dit jaar ook onderworpen worden aan de CROW educatiecheck.

Conclusies en aanbevelingen

Ervaring leert dat jongeren zich ervan bewust zijn dat smartphonegebruik in het verkeer gevaarlijk is. Inspelen op gedragsverandering via de rationele route lijkt daarom weinig kansrijk en roept waarschijnlijk weerstand op. Onbewuste beïnvloedingstechnieken zoals toegepast in De Campagnefabriek lijken daarentegen wel kansrijk. Om het daadwerkelijke effect van De Campagnefabriek op het gedrag van de leerlingen in beeld te brengen dient in de toekomst een effectmeting te worden uitgevoerd. We raden dit dan ook sterk aan.

Literatuur/referenties/bronnen (Kop 1)

[1] www.daarkunjemeethuiskomen.nl/aandacht/

[2] http://www.provinciegroningen.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/_nieuws/toon/Item/campagne-fietsalert-wijst-op-gevaren-smartphonegebruik-in-verkeer/

[3] SWOV. Gebruik van mobiele apparatuur door fietsende jongeren